

Povest nas popelje v prvo polovico 5. stoletja našega štetja. V čas selitve narodov, v čas spočetja Evrope, kot jo poznamo danes. To je doba zadnjih imperatorjev nekdanj mogočnega Cesarstva in splošne deklinacije ter propada antične civilizacije, ki se prevesi v zgodnji, temačni srednji vek. Vojaško ustrojena kraljestva in plemena nezadržno krepijo svoj vojaški in politični vpliv. Stari bogovi se umikajo novim. Pojavijo se prvi zametki viteštva. V tej točki 0 obzorja zgodovinskega dogajanja se mit preplete z resničnostjo. Demonski kralj Hunov, silni Atila, ki ga ljudsko izročilo pomni pod vzdevkom »Bič božji«, ogroža Cesarstvo. Horde njegovih neustrašnih vojščakov, znanih iz mitologije kot »psoglavci«, pometajo z nasprotniki, požigajo in pustošijo za seboj. Kljub vsej mogočnosti se silni kralj in njegov največji nasprotnik na bojnem polju, ki je hkrati njegov politični rabelj, s slavo ovenčani, veliki rimski vojskovodja Aécij Flavij, sprašujeta, čemu in kako premagati neizprosno usode in kako spremeniti kolesje zgodovine ...

MARKO VITAS

V E T R O V I S T E P E

Namesto zahvale:

Njej, ki z nektarjem Mlečne ceste me je dojila,

Njej, tako blizu kot kri iz ven do srca

in tako daleč kot strela z neba.

Ob samotnem drevesu na polju stojim,

na krošnji pesem poje mi vran,

da sprejme moj dar in milost rotim,

zato ne plašim smrtnih se ran.

(kraljevič Atila svoji dojlji)

*Zahvala tudi: Pavel Diakon me je s svojim delom Zgodovina
Langobardov navdihnil k pisanju tega romana, zato se mu
zahvaljujem z vsem spoštovanjem.*

I

Umetnost je ljubezen duha.

(epitaf rimskega poeta, IV. stoletje po Kr.)

Nad stepo je legla noč. Glavni hunski ring, ki je z rahle vzpetine obvladoval okolico, so razsvetljevale maloštevilne bakle. Nomadi so se zibali v spokoju poznopoletnega večera. Budna je bila samo četa stražarjev in nekaj umetnikov, ki so posedali ob vrču rujnega. Nemirni duh velikega kralja Atila, gospodarja svobodnih prostranstev, se je plazil po ringu in prežemal vsak, še tako droben kotiček naselbine. Pred njim je bil nov, s temnimi mislimi prežet večer, ki mu ni dovolil sna. Sna njegovih očakov. Njegovi osebni prostori v notranjem ringu so bili udobni, vendar preprosti. Tradicionalne volnene preproge in kožuhi uplenjenih živali so domačno zapolnjevali prostore.

Stene so krasili štiti s stiliziranimi podobami in meči v umetelno graviranih nožnicah s skrbno, često z zlatom in dragimi kamni okrašenimi ročaji. Pripadali so uničenim nasprotnikom, o katerih je menil, da so bili posebno podli in poniglavi, njim pogreba z orožjem ni dovolil. Edina predmeta, ki po videzu nista pripadala idili skromnega vojščaka, sta bila šamanski oltarček v kotu lesene sobane in razkošna miza z ogledalom pred njegovo posteljo. Psiha je bila mojstrski izdelek iz Cesarstva. Nekoč je bila last zelo premožne patricijske hiše. Atila jo je za drag denar pridobil od enega izmed svojih vazalov. Truden od misli, ki so spreletavale njegovega duha, je naposled sedel pred ogledalo, ki ga je razsvetljevala svetilka iz Arabije. Zrl je v svoj razbrazdan obraz, ki ga je krasilo nekaj brazgotin. Od številnih viharjev, vetrov, sonca in peska ustrojena polt se ni več gladko prilegala obličju. Po njem se je pocedilo nemalo znojnih in krvavih srag. Gledal je izraz na licu, mrk, vendar še vedno odločen in neusmiljen. Naposled je s težko roko postavil predse nepopisan pergament in pero. Začel je pisati:

Pannonia, A. D. 453

Dragi rojaki!

Pišem vam pred bogom, močan in trden, kot sem bil mogočen po najveličastnejših zmagah. Bog mi je dal moč in svobodo, da mu sledim skozi bridkosti življenja. Truden sem. Moje srce je odeto v črno ogrinjalo, vendar je moja beseda vedra. Ljubil sem sovražnike, kot sem ljubil vas. Zatiral sem človeka nevredno ničevost. Nevednost je srečna, resnica zapekli bolj kot damascirano bodalo. Zato vem, da prihaja, da je tu, ona ve, da prihaja, vsi vedo, da prihaja, moja poslednja in največja ter najskrivnostnejša naslada. Princi so odrasli, poučeni in izvežbani. Bodite pravični med seboj.

Atila

II

Kdor hoče brati v prihodnosti, mora listati po preteklosti.

(A. Malraux, XX. stoletje po Kr.)

Štela so se prva desetletja petega stoletja in prostrano kraljestvo hunskega kralja Ruasa se je raztezalo od severnih obal Baltskega morja do južnih obal Črnega morja. Na svoji poti iz daljne pradomovine, ki je živela le še kot legenda preteklih rodov, so si Huni podjarmili številna ljudstva. Zdaj so pred njim in bogastvom Cesarstva stale samo še legije, ki so se razvrščale v zavetje limesa. Vedelo se je, da bo nekoč velika vojna.

Bilo je prekrasno pozno pomladansko poldne, veliko poldne. Stepske trave so bile čudovito zelene barve, saj so pomladni nalivi redno močili in zelenili stepo, v nasprotju s poletjem, ko se travnate bilke obarvajo zlato rumeno in ko so nevihte in nalivi silno redki. Po nebu so se valili veliki kopasti oblaki, zgoraj snežno beli, spodaj grozeče črni. Nedaleč stran od glavnega ringa so se mladci urili v rokoborbi. Rokoborba je bila

poleg jezdenja največja hunska strast. Zato so ob vseh večjih praznikih Huni prirejali rokoborske in konjeniške igre. Veljalo je mnenje, da rokoborba krepi telo in duha, brez katerih je bojevnik v boju izgubljen. Poleg tega so bili Huni prepričani, da se ob merjenju moči, ki te ne more poškodovati, utrjuje tudi skupinska zavest, ki prav tako mnogo velja. Mladeniči so bili iz klanov, katerim je kralj najbolj zaupal. V vsaki bitki je bojevnike iz teh klanov hotel imeti ob sebi kot zaščitnico. Na vaji rokoborbe sta bila nečaka kralja Ruasa, najpomembnejša izmed princev, Bleda in Atila. Med mladeniči so bili tudi mnogi knežji sinovi iz različnih podrejenih ljudstev Sarmatov, Obrov, Gepidov, Langobardov, Ostrogotov in drugih. Kralj jih je vzgajal in učil kot svoje otroke. Vedel je, da mora držati besedo proti šibkejšim, kar je bilo v hunskem ljudstvu kodeks in hkrati lepilo njihovega kraljestva. Tako se je krepila pest njegove vojske, sestavljene iz mnogih ljudstev, ki je kot plaz prihrumela iz azijskih prostranstev. Ob njej so se kot milni mehurčki razbijale številne vojske. Velikodušnost do zavezniških ljudstev in do izobrazbe njihovih knežjih otrok pa jih utegne nekoč tudi pokopati.

»V redu,« je dejal spoštovani starešina Kognuz in si prikimaval, ko je hodil med pari mladcev, ki so se borili. Mladeniče je

popravljal in jim kazal prijeme, kako nasprotnika vreči iz ravnovesja. Starešina Kognuz je bil suhljat možak sredi štiridesetih. Kljub temu da je bil tršat, so bile njegove tenke mišice videti kot tetive napetega loka. Bil je spoštovan. Preživel je že številne pohode in boje. Jezdil je kot veter, bil je lokostrelec, da mu ni bilo para, njegov lok je ubijal s pogledom njegovega strelca in njegova hrbtenjača je v transu vihtela in sukala meč z refleksom dvajsetletnika. Njegova prekaljenost je vedno pomirjala mlajše vojščake pred bojem. Zavaljo vseh teh vrlin je imel praktično prost dostop do kralja. Obetavna vojščaka sta že bila tudi njegova sinova, nekatere izmed njegovih hčera pa so bile že omožene in tudi vnuki so že bili na poti.

Med borečimi se mladeniči je bil tudi Aécij Flavij, sin enega od mogočnih vojaških poveljnikov iz Cesarstva. Zavaljo svojega položaja v vojski je imel njegov oče precejšnjo politično moč. Aécij Flavij je bil tršat mladenič. Nemočno se je skušal upirati grčavim mišicam hunskih mladeničev. Čokata telesa hunskih mladcev so padala nanj kot težke skale, pod katerimi je vedno znova in znova podlegel, dokler ga ni popolnoma izmučenega odrešil čas za odmor.

Hunska dekleta so medtem prinesla osvežitev mladeničem. Ob taki priložnosti so vedno rada opustila običajna deklška opravila. Nekatera dekleta so se naskrivaj in na hitro uredila. Njihove tradicionalne noše so čudovito poudarjale njihovo brstenje, kar mladeničem zagotovo ni ostalo neopaženo, in marsikatera Amorjeva strelica je šinila med pogledi, kajti mladeniči se pred prvim bojem dekletom niso smeli preveč približati. Prvi boj je hkrati pomenil uvod v njihovo obredno iniciacijo, v odraslost. Dekleta so fantom prinesla kislo mleko, medtem ko je starešina dobil vrček kumisa. Kislo mleko je mladcem nedvomno prijalo in so ga z veseljem použili, medtem ko so si otirali znoj ter odganjali insekte v poznopomladanski vročini. Aécij Flavij je skrušeno žulil svoj kolaček črnega kruha, pripravljenega iz raskave moke, in se svežil s kislim mlekom, ki ga je srebal iz glinene posode. Ponižanje je bilo popolno še posebej zato, ker so dekleta lahko videla njegovo klavarno predstavo. Starešina Kognuz, ki je opazoval Aécija Flavija med vajo, je pristopil in sedel poleg njega. Zasmejal se je, tako da je Aécij Flavij lahko videl njegove črne piškave zobe. Po hunskih merilih je bil Kognuz že star človek, očetovsko ga je potrepljal in dejal: »Aécij Flavij, okrepiti se moraš!« Aécij Flavij ni ničesar odvrnil. Zazrl se je v svetlo brazdo na porjaveli

koži njegovega života, ki je bila zagotovo posledica brazgotine hude vbodne rane. Starešina si je popravil dolg pramen las, ki se je vil iz napol obritega lasišča, katerega mu je žena občasno, zagotovo pa ob praznikih, skrbno spletla v kito, ter srknil požirek kumisa. Otrl si je kapljico napitka s črnih brčic in začel govoriti. Starešina sicer ni bil govornik, vendar je bil zagotovo bister in je kot star bojevnik znal ocenjevati položaj: »Vidiš, čim bolj na severu leži dežela, tem bolj je oddaljena od sončne vročine in je mrzla zaradi snega in ledu, toliko bolj so tam zdrava človeška telesa in sposobna razplojevanja ljudi. Nasprotno pa je vsaka južna dežela, čim bližje leži sončnemu žaru, tem bolj polna bolezni. Zato so ljudje tam manj sposobni množiti človeški rod. Aécij, moj dragi, klene množice se rodijo na severu in v predelih okoli Tanaisa. Često se odtod selijo mnoga plemena, ker dežela toliko ljudi rodi, kolikor jih ne more preživljati. In to so občutila mnoga razrušena mesta po Cesarstvu. Bodočnost pripada zdravim in krepkim ljudem.« Aécij Flavij ni mogel ugovarjati učitelju, ki se je zazrl v godna mlada dekleta in poznavalsko pokimal ter nadaljeval z istim tonom: »Vidiš, nedolžnost je za nas blagodar, ki ga ne moremo in ne smemo prezreti, in tako je tudi pri nam sorodnih ljudstvih. Enako mi je zagotovil tudi Grk, tvoj učitelj, da je tako menil že neki veliki učenjak, Sokrat po imenu.« Ko je to izgovoril, je vstal in se odpravil k ostalim mladeničem, da pokramlja o

današnji vaji in jim razodene kakšno skrivnost iz svojih bogatih izkušenj.

Aécij Flavij je bil mestno dete. Kljub temu da mu med Huni ni ničesar manjkalo, je pogrešal mestni utrip. Skoraj je že postal hunski bojevnik, vešč ježe, loka in meča, toda v srcu se ni spremenil. Te veščine mu niso bile dosti mar. Ni vedel, kaj naj bi z njimi počel. Vendar je rad opazoval. Najraje je gledal, kako se hunski dečki in mladeniči s konji igrajo igro, v kateri se podijo za nagačeno kožo in med jezdenjem izvajajo vragolije, ki jemljejo dih. Slišal je, da znajo to igro razposajeni bojevniki po zmagi igrati z glavami svojih nasprotnikov. Tega sicer ni videl, vendar ga tovrstne hunske okrutnosti niso presenečale, saj si je kot deček večkrat z očetom ogledal igre v amfiteatru. Bolj ga je motil nespoštljiv odnos do trupel premaganih nasprotnikov. Na rimskih igrah so namreč spoštljivo ravnali s premaganimi gladiatorji, čeprav so bili sužnji, barbari ali kaznjenci.

V času odmora za malico je v drncu na manjšem konjiču pred starešino prijezdil deček in zavpil: »Aécij Flavij mora takoj pred kralja!« Aécij Flavij se ni obotavljal. Na hitro se je umil ob

vodnjaku na vzvod, si oblekel svežo tuniko in jo tesno pripasal. Ko je stopil v kraljevo dvorano, je kralj sedel na prestolnem stolu, nagnjen na stran. Glavo si je podpiral z roko, katere komolec je bil naslonjen na naslonjalo stola. S prsti druge roke je narahlo bobnal po naslanjaču. Njegov zamišljen, skorajda zasanjan pogled ni obetal nič dobrega. Aécij Flavij se je globoko priklonil in kralj mu je pokimal:

»Mladi mož, danes je prispel sel iz Cesarstva z neprijetno vestjo, ki jo boste kot mož, vzgojen po naših šegah, pokončno prenesli.« Aécij Flavij je globoko vzdihnil in se pripravil na slabo novico.

»Vaš oče je izgubil boj z boleznijo. Najgloblje sočustvujem z vami in vam sporočam, da ste sedaj svoboden mož.« Pomignil je uradniku in ta je postavil mošnjo z zlatniki pred Aécija Flavija. Aécija Flavija je vest sicer užalostila, vendar je že ob slovesu, kljub svoji otroškosti, slutil, da očeta ne bo več videl, in s tem je bil sprijaznjen. Pogrešal bo očetove nasvete, saj je bil njegov oče moder in spoštovan mož v Cesarstvu. »Aécij Flavij, lahko ostanete med nami, vaš grški učitelj je povedal o vas veliko dobrega, radi vas imamo in zagotovo vas bomo potrebovali. Pravila poznate.« Aécij Flavij se je zavedal težavnosti odločitve, ki je kakor temen nevihtni oblak sedla na njegovo dušo, vendar ni pomišljal. Vzel je mošnjo z zlatniki.

»Naj bo sreča na vaši strani!« mu je zaželel kralj. Aécij Flavij se je na znak uradnika priklonil kralju ter se umaknil iz sobane.

Aécij Flavij je bil zelo vesel, da se bo končno lahko vrnil v svoj rojstni kraj. Vendar bolj, ko se je bližal čas odhoda, bolj je spoznaval, kako težko bo slovo. Pretrgati bo moral številne prijateljske vezi, ki so se stkale med njegovim bivanjem pri Hunih. Žalostno je bilo slovo od princa Blede, s katerim sta se močno spoprijateljila. Aécij Flavij mu je moral dolge ure razlagati in opisovati življenje v Cesarstvu; o blišču velikih mest, o omiki med ljudmi in veličastnih stavbah. Bleda je v znak prijateljstva iz kraljevega hleva pripeljal svojega najljubšega vranca in dejal Aéciju: »Tvoj je in naj ti dobro služi. Za tako dolgo pot potrebuješ dobrega konja.«

Posebno žalostno je bilo tudi slovo od mlade Ilke. Kadar koli sta se srečala, je čutil topel pogled njenih velikih, kot oglje črnih in z dolgimi trepalnicami okrašenih mandljevih oči, ki so izpod čudovitih tenkih obrvi odsevale brezmadežno razumnost. Ilko je bila vedno nasmejana. Tokrat ni bilo tako. »Aécij, prinesla sem ti darilo,« je dejala in mu izročila volneno, s tradicionalnimi ornamenti okrašeno preprogo. »Sama sem jo stkala. Naj te

greje, ko boš spal pod zvezdami, in misel name naj te spremlja. Aécij, dovoli mi, da ti spletem kito, da boš šel lep na pot.« Aécij Flavij je seveda z veseljem privolil. Ko mu je spletala kito, je čutil njene lahne, komaj zaznavne, drhteče dotike. Zazrl se je v nart njenih nog, obutih v spletene espadrile, in skorajda je lahko videl, kako utripa vroča kri v njenih žilah. Želel si je biti z njo in ni mu manjkalo samozavesti. Zelo dobro je vedel, da bi jo zlahka izposloval pri njenem očetu in tudi kralj zagotovo ne bi imel ničesar proti. Vendar se je odločil drugače. Vedel je, kakšni so časi, in presodil je, da je bolje, da ostane pri družini.

Tik pred odhodom, ko si je pripravljaj konja, je pristopil k njemu princ Atila. Aécij Flavij je mislil, da se sploh ne bosta poslovila, kajti Atila je imel do njega vedno nekoliko gospodovalen odnos, kar je Aécija neprestano opominjalo na status, ki ga je imel pri Hunih. »Tole je še moje darilo,« je dejal Atila in mu izročil meč, ki seveda ni bil knežji, vendar je bil vsekakor dober in uporaben ter v bistvu lep v svoji surovi preprostosti.

»Najlepša hvala, princ Atila,« je z neprikritim presenečenjem odvrnil Aécij Flavij in potegnil meč iz nožnice. Opazil je, da se od ročaja ob zgornji strani rezila vije lepo vgraviran dolg zmaj,

takšen, kot ga je poznal na svili, ki jo je videval pri Hunih in bogatih trgovcih v Cesarstvu. »Tole sem dal narediti pri našem najboljšem graverju, ki prihaja iz Cesarstva. Aécij, naši prapradedje so se naučili sukati meč, ko so še bili bitke pred velikim zidom, do katerega prideš šele po mesecih ježe čez stepe in puščave ter prelaze. Naj bo s teboj in naj te opominja na to, kdo te je vzgajal. Upam, da ti bo dobro služil. Želim, da ti bogovi stojijo ob strani.« Ko je to izgovoril, ga je nalahno objel in odkorakal, ne da bi čakal odgovora. Aécij Flavij je opazoval njegovo plečato telo, kako se je oddaljevalo. Opasal si je meč na eno stran konjskih pleč, na drugo pa zakrivljen kratki hunski lok, sestavljen iz lesa in živalskih kosti, ter tok s puščicami. Lok in tok s puščicami sta bila darilo starešine. Za sedlo je postavil bisago iz kožuhovine z najnужnejšimi osebnimi predmeti in zvito Ilkino preprogo. Razmišljal je o Atili. Vedel je, da bodo Huni prišli nad Cesarstvo in si vzeli bogastvo, neizbežno, tako kot si demonski zapeljivec vzame mlado devico. Bil je mlad in je znal opazovati. Uvidel je, da se hunska moč krepi. Razumel je svoj status talca in kot otrok je bil v Cesarstvu priča marsikateri nepotrební bridkosti, ki je pri Hunih ni bilo opaziti. Spominjal pa se je tudi svojega očeta, kako se je pogosto nejevoljen vračal iz Cesarjeve službe. Zajahal je konja in ga narahlo spodbodel, iskri vranec se je nalahno dvignil na zadnji

nogi, hrznil in ponesel Aécija Flavija v svobodno stepo proti Rimu.